

Vaalimaantieteellisiä huomioita vuoden 2004 Euroopan parlamentin vaaleista

Sami Moisio ja Jorma Kytömäki

Eurovaalien ehdokasasettelu ja -valinta on suhteettoman voimakkaasti keskittynyt eteläiseen Suomeen sekä muutamien maakuntien suurimpiin keskuksiin. Onko tämä ristiriidassa alueelliseen edustavuuteen perustuvan demokratian kanssa? Poistaisiko maan jakaminen vaalipiireihin ehdokasvalinnan alueellista epäsuhtaa?

Suomen demokraattinen poliittinen järjestelmä, jossa valtiovalta kuuluu kansalle ja jossa kansaa edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta, perustuu ajatukseen alueellisesta edustuksellisuudesta. Poliittisen järjestelmän legitimitettiin ei tällöin rakennu ainoastaan siitä, että kansan eri kerrokset ja mieltymykset tulevat valtiopäivillä omanlukuisinaan edustetuiksi, vaan myös siitä, että edustuksellisuus tulee kattaneeksi koko maan alueen. Tätä varten maa on jaettu vaalipiireihin, joiden väkiluku lopulta ratkaisee kyseistä aluetta valtiopäivillä edustavien poliitikkojen lukumäärän. Tällöin edustuksellisuuden ja oikeastaan koko poliittisen järjestelmän demokraattisuuden ajatus perustuu siihen, että äänestäjät valitsevat alueensa edustajat ja että edustajat ymmärtävät alueellisen vastuunsa, koska tulevat arvioiduiksi saavutustensa mukaan jo seuraavissa vaaleissa. Näin estetään myös niin kutsutun demokratiavajeen syntyminen.

Demokraattisen poliittisen järjestelmän legitimitettiin perustuu paitsi alueelliseen ehdokasasetteluun myös vaalituloksen väistämättömään alueelliseen monimuotoisuuteen. Tätä voidaan kutsua alueellisen demokratian malliksi, joka on Suomessa liittynyt paitsi demokratian ideaaleihin myös varmuudella eri alueilla asuvien ja eri kansankerrosten hitsaamiseen yhdeksi homogeeniseksi kansakunnaksi.

Vuoden 1957 Rooman sopimuksessa luotiin Euroopan yhteisöt. Perustamissopimuksen mu-

kaan tuolloinen Euroopan parlamentti edusti yhdistyneiden valtioiden kansoja. Vähä vähältä ajatukseksi kuitenkin muodostui, että parlamentaarikot eivät edusta suoranaisesti kotimaataan, vaan erityisesti omia äänestäjiään. Kun parlamentin edustajat kantavat huolta nimenomaisesti integraation ja kansalaisten suhteesta, yhdentymisessä saavutetaan enemmän kuin perinteisen valtioiden välisen yhteistyön muodot. Vielä pitkään perustamissopimuksen voimaantulon jälkeen parlamentin rooli oli vähäinen. Sen aikainen "valtioiden yhteisö" oli hyvin erityyppinen nykyiseen Unioniin verrattuna sekä institutionaalisesta että alueellisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Valtiot olivat pitkään niitä kulmakiviä, jotka yhdistettiin demokratian toteutumiseen. Keskustelu syvenevän integraation ja euroopalaisen demokratian suhteesta nousi esiin oikeastaan vasta 1990-luvulla. Keskustelun viriäminen osoittaa ensinnäkin, että EU-tason merkitys suhteessa valtiotasoon on oleellisesti lisääntynyt viimeksi kuluneiden 15–20 vuoden aikana. Toiseksi keskustelu osoittaa, että EU:n legitimitettiin yhdistetään juuri sen instituutioiden demokraattisuuteen.

EU:n perustuslaillisen sopimuksen mahdollisen voimaantumisen jälkeen Euroopan parlamentti käyttää entistä merkittävämpää valtaa EU:n alueella. Keskustelu EU:n demokratiavajeesta ja läheisyysperiaatteesta on ollut pitkään integraation keskeinen puheenaihe. Tästä syystä myös Euroopan parlamenttia on pakko tarkastella alueellisen demokratian periaatteiden mukaisesti. Merkittävä osa lainsäädäntötyöstä tehdään kyseisen instituution sisällä puhumattakaan Euroopan eri alueita koskevista päätöksistä. Uuden perustuslain myötä Euroopan parlamentin painoarvo suhteessa kansallisiin parlamentteihin entisestään kasvaa. Laajentuneen unionin 732 edustajaa ovat siksi päättämässä koko EU:n alueen kattavasta kehi-

tys-, ohjaus- ja lainsäädäntötoiminnasta yhdes-
sä ministerineuvoston ja komission kanssa. EU:
n eri alueiden kannalta tarkasteltuna parlamen-
tin merkitys korostuu myös siksi, että se käyt-
tää merkittävää valtaa rahanjaossa. Euroopan
parlamentin merkityksen lisääntyminen johtaa
todennäköisimmin myös "EU-puolueiden" –
Konservatiivien (PPE-DE), Sosialistien (ELDR),
Vasemmistoryhmän (GUE/NGL) ja Vihreiden
(Verts/ALE) – aseman vahvistumiseen, vaikka
varsinaisesta ryhmäkurista ei vielä voitaisikaan
puhua. Parlamentissa ei myöskään ole hallitus-
oppositio -asetelmaa, mistä syystä se poikkeaa
ratkaisevasti kansallisista parlamenteista.

Vaalimaantieteen näkökulma

Vaalimaantieteen historia voidaan johtaa rans-
kalaisen aluekoulukunnan edustajaan André
Siegfriediin, jonka töillä on ollut merkittävä
vaikutuksensa myös suomalaiseen politologi-
aan ja alueelliseen sosiaalitutkimukseen (esim.
Koikkalainen 2004). Alue-ekologien tarkoituk-
sena oli maantieteellisten muuttujien avulla
selittää yksittäisen poliittisen liikkeen alueel-
lista kannatusta. Tehtävä oli luonteva varsinkin
Suomessa, missä poliittisten liikkeiden alueelli-
nen perusta oli pitkään selvä ja muuttumaton.
Varhainen vaalimaantiede pyrkiikin selvittä-
mään niitä syitä, jotka johtivat tietynlaiseen po-
liittiseen mielipiteenilmaisuu.

Toinen vaalimaantieteen varhainen suunta-
us liittyi vaalialueiden rajaukseen. Esimerkiksi
kulttuurisen maantieteen Berkeleyn koulukun-
nan isäksi usein nimetty Carl Sauer osallistui
vuonna 1918 Yhdysvaltain kongressin edustaji-
en valintaan liittyvien vaalialueiden rajaukseen.
Tuloksena oli aluejako, joka noudatteli Sauerin
ideaa kulttuurimaantieteellisistä alueista (*Taylor
& Flint* 2000).

Erityisesti 1960-luvulla virinneessä vaali-
maantieteellisessä tutkimuksessa on syvennyt-
ty vaalien alueellisiin piirteisiin. Tietynlaisen
äänestyskäyttäytymisen ekologiset syyt eivät
jääneet nytkään tarkastelun ulkopuolelle, mut-
ta enenevässä määrin tarkastelu suuntautui
vaalien alueellisuuden kuvaamiseen ja mal-
littamiseen. Näin on tarkasteltu äänestyksen
maantieteellisiä piirteitä – toisin sanoen selvi-
tetty erilaisten yhteiskunnallisten ja alueellisten
muuttujien suhteita – ja toiseksi on analysoitu
vaalialuejaon vaikutusta äänestystulokseen
(*Taylor & Flint* 2000). Tarkastelun kohteena
on ollut vaikkapa erilaisten alueyksikköihin

perustuvien vaalitapojen merkitys äänestys-
tuloksen kannalta. Hyvä esimerkki tästä on
ollut suhteellisen vaalittavan ja esimerkiksi
Britanniassa käytössä olevan enemmistövaa-
liin liittyvän first-past-the-post-järjestelmän
välinen eroavaisuus. Enemmistövaalitapaan ja
kaksipuoluejärjestelmään liittyvä paradoksihan
on ollut pitkälti alueellisiin rajauksiin liittyvä.
Enemmistövaali tuottaa sopivalla vaalialueiden
rajauksella tuloksia, jossa selvässä vähemmis-
tössä oleva väestönosa saattaa saada edustus-
laitokseen selvästi enemmän kannattamansa
puolueen edustajia kuin enemmistö. Tällöin
puhutaan alueellisesta vaalimanipulaatiosta
eli gerrymanderingista (ks. *Johnston* 2002).
Vaalialueiden rajausta on merkittävää poliittista
toimintaa, vaikka tämä jää julkisessa kes-
kustelussa usein huomiotta.

Vaalimaantieteen ytimessä ovat olleet myös
äänestykseen liittyvä "naapuriefekti" ja äänes-
tyskäyttäytymiseen väistämättä vaikuttavat
paikalliset erityisolosuhteet. Erityisesti britti-
tutkijat Ron Johnston ja Charles Pattie ovat pit-
kään tutkineet taloudellisten tekijöiden vaiku-
tusta paikallistason äänestyskäyttäytymiseen.
He ovat esimerkiksi osoittaneet, miten suotuis-
san paikallistaloudellisen kehityksen aikana
äänestäjillä on Britanniassa ollut taipumus ää-
nestää hallitusvastuussa olevaa puoluetta (ks.
Johnston et al. 2001). Enenevässä määrin on vaa-
limaantieteellisessä tutkimuksessa syvennyt-
ty myös eri aluetasojen välisen vuorovaikutuksen
problematiikkaan. Tällaisen tutkimuksen tarve
on huomattava erityisesti Euroopan unionin
kaltaisen monitasoisen ja monenkirjavaan hal-
lintoon ja edustuksellisuuteen perustuvan alu-
eellis-poliittisen subjektin kohdalla. EU:n omat
poliittiset instituutiot ovat levittäytyneet kan-
sallisen poliittisen järjestelmän päälle tavalla,
joka ei voi olla vaikuttamatta eurooppalaisen
demokratian tulevaisuuteen. Vaalimaantieteen
yhtenä keskeisenä tehtävänä voidaankin nähdä
demokraattisten käytäntöjen edistäminen.

Euroopan parlamentin jäsenet ja edustuksen aluetasot

Euroopan parlamenttiin valittujen edustajien
voi katsoa edustavan ainakin kolmea aluetasoa.
Ensinnäkin edustajan työnkuvaan kuuluu
yleiseurooppalaisen kehityksen edistäminen.
Tämä liittyy ennen muuta EU:n suurien linjojen
hahmottamiseen. Esimerkkeinä voidaan pitää
Unionin tulevista laajentumisista päättämisen

tä. Lisäksi parlamentti käyttää valtaa monissa alueellisesti tähdellisissä asioissa, esimerkiksi ympäristö- ja terveyskysymyksissä sekä ihmisten vapaata liikkuvuutta koskevissa seikoissa. Tämänkaltaisista kysymyksistä päätettäessä EU-puolueet ovat avainasemassa ja parlamentin jäsenten lojaliteetti omille eurooppalaisille ryhmilleen eittämättä korostuu.

Julkisessa keskustelussa näyttää lähtöoletuksena usein olevan, että jokainen Euroopan parlamentin jäsen pyrkii edistämään oman jäsenmaansa etua. Lainsäädäntötyöhön osallistuva ja muistioita kirjoittava parlamentin jäsen tulee helposti jäsenmaansa ministeriöiden ja muiden vastaavien kansallisten instituutioiden evästäväksi. Tällöin europarlamentaarikko tulee ikään kuin osaksi kansallista poliittista järjestelmää. Etuna on, että tällöin valtioneuvosto sekä eduskunta kykenevät suhteuttamaan poliittisia linjauksiaan jo etukäteen tulevaan ministerineuvostoon. Europarlamentaarikon työnkuvaan on siksi meillä jo itsestään selvästi liitetty eräänlaisen kansallisen edustajan leima. Yhden maanlaajuinen eurovaalialueen käyttö korostaa kyseistä ajatustapaa, ja useiden Euroopan parlamenttiin pyrkivien vaaliteemat näyttäisivät rakentuvan juuri "Suomen puolustamisen" ympärille. Kansallisessa yhteydessään Euroopan parlamentin jäsen on siksi sidoksissa eritoten omaan kansalliseen puolueeseen, sen tavoitteisiin ja arvoihin. On kuitenkin kiistanalaista, mikä tulee olemaan tällaisen kansallisen edustuksen tulevaisuus. Voidaan myös esittää, että EU-tason vahvistuessa kansallisvaltion ja tätä myötä myös kansallisen edustuksen rooli heikkenee.

Eurooppa on jo nyt monella tavalla verkotunut erilaisten alueiden ja paikkojen mosaiikki – eikä kansallisvaltio ole enää tässä yhteydessä suinkaan ainoa seutujen elinvoimaisuuden taikka menestyksen takaaja. Alueiden kesken käydään lisäksi kovaa kilpailua voimavaroista, tuotannon sijoittumisesta ja osaavasta työvoimasta – vain muutamia seikkoja mainitaksemme. Siksi on oletettavaa, että alueiden ja paikkojen merkitys tulee Euroopan parlamentin työssä erityisesti korostumaan.

Euroopan parlamentin jäsenen kolmas toiminnan taso onkin paikallinen taikka alueellinen. Parlamentin jäsenet edustavat paitsi eurooppalaisia puolueitaan ja valtioitaan myös alueitaan. Kansallisissa edustuslaitoksissa tämä on jo pitkään ollut demokraattisen järjestelmän perusta, mutta valtiotason taipumus dominoida EU-keskustelua homogeenisine "kansallisi-

ne intresseineen" on sysännyt erityisesti suomalaisessa keskustelussa erilaisten alueiden ja paikkojen painotuksen taka-alalle. Kun Suomi kuitenkin liitetään osaksi koko EU:a, huomataan, että Suomessa on hyvin erityyppisiä alueita, joiden etuja on vaikea kuvitella hoidettavan tehokkaasti yhdenmukaisen kansallisen sapoluunan mukaisesti. Monilla syrjäisillä Suomen alueilla on paljon enemmän yhteistä joidenkin toisten eurooppalaisten perifeeristen alueiden kanssa kuin pääkaupunkiseudun. Suomen ainoan metropolialueen edut taas tulevat parhaiten hoidetuiksi eurooppalaisessa kaupunkiverkostossa, jonka yhä enemmän katsotaan muodostavan eurooppalaisen kilpailukyvyn perustan.

Vaikka Euroopan parlamentin jäsenet vielä valitaan kansallisten kiintiöiden kautta, on Euroopan eri alueiden etuja – ei niinkään kansallisia etuja – ajava politiikka muodostumassa keskeiseksi. Yksinkertaisesti voidaan sanoa, että tällöin Euroopan parlamentin alueellisen edustavuuden rooli kasvaa. Alueellisen demokratian kannalta ongelmallisin asetelma syntyykin, jos Euroopan parlamentin edustus on huomattavan keskittynyttä. Tällöin ainoastaan harvoilla seuduilla on Euroopan parlamentissa edustaja, jolla on mahdollisuus hakea kannatusta paikalliseen kehittämiseen Unionin poliittisten instituutioiden sisällä. Edustuksen keskitetty kehitys johtaa sangen suuren alueellisten lobbajien joukon muodostumiseen. Lukuisat eurooppalaiset alueet joutuvat näin tyytymään eräänlaisen toisen luokan seudun rooliin.

Eurovaalien ehdokasasettelun vaalimaantieteelliset piirteet: alustavia huomioita

Euroopan parlamentin vaaleissa noin 5,2 miljoonan asukkaan Suomi muodosti yhden vaalipiirin, josta edustuslaitokseen valittiin 14 edustajaa. Tämä on vain noin 2 prosenttia parlamentaarikkojen kokonaismäärästä (732). Edustajien vähäinen lukumäärä heijastui myös ehdolle asetettujen ehdokkaiden määrään jo siitäkin syystä, että yhdellä puolueella oli mahdollisuus asettaa ehdolle korkeintaan kaksikymmentä ehdokasta. Suomessa oli vuoden 2004 eurovaaleissa 227 ehdokasta, mikä oli 11 % viime eduskuntavaaleissa ehdolla olleiden määrästä. Ehdokkaita asetti yhteensä 14 ryhmää. Näistä kahdeksalla oli edustajia kotoisessa parlamentissa.

Äänestysalueiden jakaantuminen jäsen-

maiden perusteella korostaa sitä, että ajatus Unionista itsenäisten ja omilla kansallisilla intresseillään varustettujen valtioiden liitosta elää vahvana. Toisaalta voidaan sanoa, että tällainen monoliittinen vaalialuejako edustaa tyypillistä modernia valtiollista maailmankuvaa. Tällöin katsotaan, että valtioiden alueet ovat yhtenäisiä, yleensä yhden kansan muodostamia kokonaisuuksia ja että valtiollisten intressien hoitaminen Euroopan parlamentissa takaa myös kansallisen hyvinvoinnin koko maan alueella. Tähän kaikkeen liittyy uskomus täysin alueellisista eroista pyyhitystä "yhdestä Suomesta", jonka asioiden hoitajan ainoa kriteeri on olla suomalainen. Tämä johtaa helposti siihen, että keskustelu kansallisista intresseistä luonnehtii eurovaalikeskustelua – eikä vahvaa EU:a taikka sen erilaisia alueita koskevaa keskustelua juuri esiinny. Tämänkaltaisen kampanjointi oli hyvin esillä esimerkiksi erilaisissa Internetin vaalikoneissa ja muussa vaalimateriaalissa. Ehdokkaat painottivat poikkeuksetta omaa kyvykkyytään tehdä päätöksiä ja rakentaa esityksiä nimenomaisesti kaikkien suomalaisten hyväksi.

Yhden vaalipiirin järjestelmä johti sekä vahvojen alueellisten että selvästi valtakunnallisten ehdokkaiden asettamiseen. Vahvojen alueellisten ehdokkaiden oli kuitenkin pakko käyttää runsaasti varoja myös valtakunnanjulkisuuden hankkimiseen. Varsinaiset valtakunnalliset ehdokkaat olivat usein pääkaupunkiseudulta, kun taas alueelliset ehdokkaat tulivat syrjäisemmistä maakunnista, erityisesti kuitenkin keskustan vahvoilta alueilta Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalta sekä Lapista. Alueellisia ehdokkaita oli tietenkin myös Ruotsalaisella kansanpuolueella.

Puhtaasti maakunnalliseksi ehdokkaaksi ei näytä kukaan vuoden 2004 vaalissa profiloituneen. Vaikka esimerkiksi näyttävän kampanjan tehnyt keskustan Kyösti Virrankoski painotti eteläpohjalaisissa medioissa vahvasti alueellista huolenpitoaan, valtakunnan mediassa provinsialismi ja jopa puoluetusta oli hänen ehdokasprofiilistaan häivytetty. Yhden vaalipiirin kilpailussa menestyy, jos kykenee viljelemään vaaliretoriikkaa paitsi valtiollisella myös alueellisella tasolla. On myös huomattava, että yhteen vaalipiiriin perustuva vaalitapa suosii suuria tai keskikokoisia puolueita, eikä pienpuolueilla ole edes vaaliliittojen avulla konkreettisia mahdollisuuksia kamppailla viimeisistä edustuspaikoista. Ne saattaisivat juuri siksi kipeimmin tarvita niin sanottuja julkisehdokkaita.

Tarkastelemme seuraavassa Euroopan parlamentin vaalin ehdokasasettelua sekä vaali-

tuloksia kolmen eri alueellisen yksikön – kunnan, maakunnan ja valtiotason – kautta. Emme tässä esityksessä keskity puolueiden eroihin, vaan pyrimme katsomaan ainoastaan vaalin eräitä alueellisia piirteitä. Olemme valinneet edellä mainitut hallintoon liittyvät alueelliset kokonaisuudet analyysimme perustaksi koska katsomme niiden relevantilla tavalla jäsentävän suomalaisten paikkasidosta. Kunta on yhä ihmiselle paikallisen sidoksen keskeinen konstituentti. Maakunta taas näyttäisi olevan edellistä laajemman alueellisen identiteetin kannalta keskeisempi kuin esimerkiksi muutamia vuosia sitten uudelleenmuokattu läänitaso taikka vaalipiiri, jota vaalitutkimuksessa käytetään usein alueyksikkönä (esim. *Sänkiaho* 2000). Valtiotason tarkastelua taas ei voi syrjäyttää siitäkään syytä, että se on eurovaalin varsinainen tilastoyksikkö.

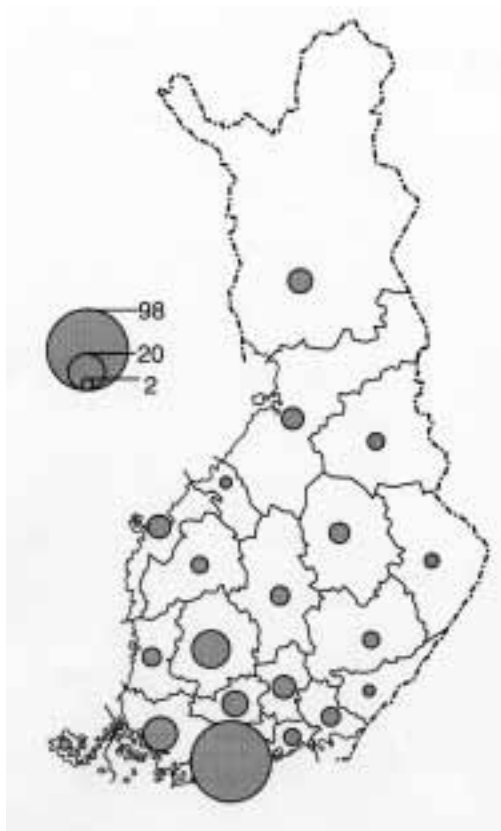
Kuntakohtaisesti ehdokasasettelua tarkasteltaessa havaitaan, että ehdokkaat olivat kotoisin kahdeksastakymmenestä kunnasta. Kolme ehdokasta, joiden kotipaikka oli ulkomailla, jätettiin ottamatta huomioon. Kotipaikkakuntia on vähemmän kuin viidennes kuntien koko lukumäärästä. Kuntia, joista oli ehdolla enemmän kuin yksi ehdokas, oli 25 kappaletta. Näiden osuus koko ehdokasmäärästä oli niinkin suuri kuin 76 %. Useampia ehdokkaita sisältäneet kunnat jakaantuvat vielä poikkeuksellisen vahvasti muutamiin suuriin valtakunnanosakeskuksiin, joista on enemmän kuin viisi ehdokasta, ja toisaalta pienempiin maakunnallisiin kahden kolmen ehdokkaan kuntiin. Yksistään Helsingistä oli ehdolla 63 henkilöä, mikä on peräti 27,8 % koko maan ehdokasmäärästä. Kun Helsingin väkiluku on noin 10,8 % Suomen väkiluvusta, huomataan eurovaalin voimakas pääkaupunkikeskeisyys. Helsingin, Espoon ja Vantaan yhteenlaskettu ehdokasmäärä oli jo reilusti yli kolmannes yhteenlasketusta ehdolleasetettujen määrästä. Kuntakohtainen tarkastelu osoittaa selvästi, että ehdokasasettelu jätti kattamatta laajoja alueita Suomesta. Silmiinpistävää oli ehdokkaiden vähäinen määrä itäisen ja keskisen Suomen kunnissa.

Kuvassa 1 ehdokasasettelua on kuvattu maakuntakohtaisesti. Jo pikainen silmäys karttaan osoittaa, että ehdokkaita oli kaikista kahdestakymmenestä maakunnastamme. Tämän voisi olettaa kertovan jonkinlaisesta alueellisesta tasapainosta eritoten kuntatarkasteluun verrattuna. Maakuntatarkastelussa oli kuitenkin havaittavissa voimakasta alueellista keskittymistä, joka esiintyi kahdella tavalla: 1) maa-

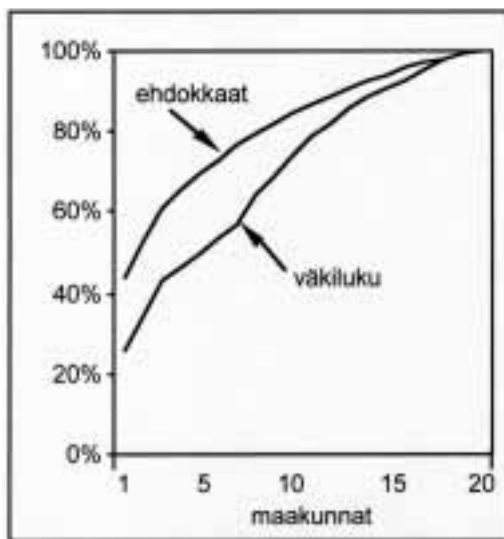
kuntien välillä ja 2) maakuntien sisällä. Eniten ehdokkaita asetettiin Uudeltamaalta (98), vähiten Etelä-Karjalasta (2), Keski-Pohjanmaalta (2) sekä Ahvenanmaalta (2).

Ehdokkaiden maakunnittaisen määrän kumulatiivinen tarkastelu (kuva 2) kertoo voimakkaasta etupainotteisuudesta. Kahdeksan eniten ehdokkaiden kotipaikkoja sisältävää maakuntaa kattaa neljä viidennestä kaikkien ehdolle asetettujen määrästä, vaikka kyseisen alueen ulkopuolella asuu noin kolmannes maan väestöstä. Kun tarkasteluun otetaan 45 prosenttia maan väkiluvusta kattava Etelä-Suomen "kasvukolmio" (Uusimaa, Pirkanmaa, Varsinais-Suomi ja Kanta-Häme), ehdokasmäärä on vieläkin yli 65 % perusjoukon koosta. Edelleen on syytä panna merkille, että noin neljänneksen Suomen väkiluvusta muodostavalta Uudeltamaalta oli kotoisin jopa 43,8 prosenttia kaikista Euroopan parlamenttiin halunneista. Helsingin osuus tästä oli lähes kaksi kolmannesta. Tarkastelu kertoo keskittymisestä eräänlaiseen eteläiseen EU-Suomeen ja siellä aivan erityisesti pääkaupunkiseudulle.

Taulukon 1 avulla voidaan maakuntia verrata toisiinsa alueen ehdokkaiden lukumäärän ja asukasluvun suhteen. Huomataan, että asukaslukuun suhteutettuna Uusimaa oli ehdokasasettelussa voimakkaasti yliedustettu (Ahvenanmaan korkea arvo selittyy alhaisella väkiluvulla), kuten myös jossakin määrin Kanta-Häme. Yliedustettuja maakuntia oli kuitenkin hyvin vähän verrattuna aliedustettuihin, mikä kuvaa hyvin ehdokasasettelun alueellista keskittymistä. Kun sen paremmin Pirkanmaa (1,07) kuin Varsinais-Suomikaan (0,88) eivät olleet yliedustettuina, yliedustus oli pitkälti pääkaupunkiseudun osuutta. Tämän lisäksi on hyvin tärkeää panna merkille ehdokasasettelussa voimakkaasti aliedustetut maakuntamme. Näyttää nimittäin siltä, että itäinen Suomi oli kovin "väljä" ehdokkaista. Etelä-Karjala, Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo ja Etelä-Savo olivat voimakkaasti aliedustettuina eikä tilanne ollut paljon parempi Kymenlaaksossakaan. Myös Kainuu kärsi aliedustuksesta, jos asiaa tarkastellaan ainoastaan suurten puolueiden ehdokkaiden perusteella. Edelleen Keski-Suomi ja Satakunta olivat ehdokasasettelussa huomattavan aliedustettuja samoin kuin Etelä-Pohjanmaa sekä Pohjois-Pohjanmaa. Itä-Suomessa tilanne oli kuitenkin selvästi pahin. Hämmästyttävää kyllä, myös Euroopan parlamentin ehdokasasettelu maakunnittain antaa kolmiportaisen kuvan Suomesta. Yhtäältä on taantuvia seutu-

Kuva 1. EP-vaalin ehdokkaiden määrät maakunnittain.

Kuva 2. Ehdokkaiden ja väkilukujen kumulatiiviset määrät maakunnittain.

Taulukko 1. Ehdokkaiden määrät ja väkiluvut maakunnittain.

Maakunta	Ehdokkaita		Osuus maan väki- luvusta (e/v)	Ehdokkaita suhteessa väki- lukuun
	kpl (e)	% (v)		
Uusimaa	98	43,8%	25,6%	1,71
Pirkanmaa	21	9,4%	8,8%	1,07
Varsinais-Suomi	17	7,6%	8,7%	0,88
Kanta-Häme	10	4,5%	3,2%	1,41
Lappi	9	4,0%	3,6%	1,12
Päijät-Häme	8	3,6%	3,8%	0,95
Pohjanmaa	8	3,6%	3,3%	1,09
Pohj.-Pohjanmaa	7	3,1%	7,1%	0,44
Pohjois-Savo	6	2,7%	4,8%	0,56
Keski-Suomi	5	2,2%	5,1%	0,43
Satakunta	5	2,2%	4,5%	0,49
Kymenlaakso	5	2,2%	3,6%	0,62
Etelä-Pohjanmaa	4	1,8%	3,7%	0,48
Etelä-Savo	4	1,8%	3,1%	0,58
Itä-Uusimaa	4	1,8%	1,8%	1,02
Kainuu	4	1,8%	1,7%	1,09
Pohj.-Karjala	3	1,3%	3,2%	0,40
Etelä-Karjala	2	0,9%	2,6%	0,34
Keski-Pohjanmaa	2	0,9%	1,4%	0,67
Ahvenanmaa	2	0,9%	0,5%	1,78
Koko maa	224	100%	100%	1,00

Taulukko 2. Maakuntakeskuksissa asuvien ehdokkaiden määrä.

Maakunnan keskus	Ehdokkaita	Keskuksen väkiluku 2003	Keskuksen osuus maakunnan ehdokkaista
Helsinki	63	559 330	64 %
Tampere	11	200 966	52 %
Turku	10	175 059	59 %
Lahti	6	98 253	75 %
Vaasa	6	56 953	75 %
Jyväskylä	5	82 409	100 %
Oulu	4	125 928	57 %
Hämeenlinna	4	46 909	40 %
Kuopio	4	88 250	67 %
Joensuu	3	52 659	100 %
Porvoo	2	46 217	50 %
Kajaani	2	35 713	50 %
Kouvola	2	31 339	40 %
Pori	1	76 189	20 %
Mikkeli	1	46 511	25 %
Kokkola	1	35 756	50 %
Rovaniemi	1	35 081	11 %
Maarianhamina	1	10 626	50 %
yhteensä	127	1 804 148	
	56,7 % kaikista ehdokkaista	34,6 % Suomen väkiluvusta	

ja, toisaalta tasapainoisia maakuntia ja lopulta selvästi hyvin menestyvä ja kasvava Uusimaa, jolla on huomattavasti asukaslukuun suurempi painoarvo Suomen sisällä.

Ilman maakuntien sisäistä kuvailua tarkastelemme ei kertoisi Euroopan parlamentin vaalin ehdokasasettelusta koko totuutta. Jokaisesta maakunnasta oli kyllä edustajia, mutta miten maakunnat olivat sisäisesti erilaistuneet? Maakuntakeskus oli kotipaikkana yhteensä 56,7 prosentilla kaikista ehdokkaista, vaikka niiden väkiluku on yhteensä 34,6 prosenttia maan väkiluvusta. Olikin verraten helppo havaita (taulukko 2), että monissa maakunnissa ehdokasasettelu oli keskittynyt maakuntakeskukseen, jolloin muu osa maakuntaa jäi kokonaan vaille edustusta. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan ja Keski-Suomen ehdokkaat olivat kaikki koitoisin Joensuusta ja Jyväskylästä. Päijät-Häme ja Pohjanmaa olivat myös hyvin keskittyneitä maakuntia. Ainoastaan viidessä maakunnassa alle 50 prosenttia ehdokkaista tuli maakuntakeskuksista.

Maakuntien sisäistä keskittymistä kuvaa sekin, että keskimäärin 18 prosenttia maakuntien kunnista oli ehdokasasettelussa edustettuna. Laajan Pohjois-Pohjanmaan 40:stä kunnasta 36 kuntaa jäi vaille oman kunnan alueelta tulevaa ehdokasta. Varsinais-Suomen tilkkumainen kuntajaotus vaikutti siihen, että 49 kuntaa 57:stä jäi ilman edustajaa. Pohjois-Karjalassa (5%), Pohjois-Savossa (8%) ja Keski-Suomessa (3%) jäätin kuntien edustuksellisuudessa peräti alle kymmenen prosentin. Mielenkiintoista kyllä, Uudenmaan 24:stä kunnasta yhdellätoista oli "oma" ehdokas (46% kunnista edustettuina), eli yliedustettuina maakunta oli ehdokasasettelultaan kaikkein hajaantunein. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että maakuntakeskuksilla oli ehdokasasettelussa asukaslukuun suhteutettuna varsin suuri yliedustus.

Ehdokasasettelusta ehdokasvalintaan

Kesäkuussa 2004 toimitettu Euroopan parlamentin vaali tuotti Suomessa tuloksen, jossa puolet neljästätoista valitusta edustajasta oli asettunut ehdolle Uudeltamaalta. Uusmaalaiset ehdokkaat (43,8% ehdokkaista) saivat kaikkiaan 53,3 prosenttia annetuista äänistä (taulukko 3). Etelä-Suomen kasvukolmion alueen ehdokkaat keräsivät jo 69 prosenttia annetuista äänistä ja saivat yhdeksän neljästätoista edustajan paikan. Kasvukolmion ulkopuolella asuvat 55 pro-

senttia saivat siten ainoastaan neljä edustajaa, reilun kolmanneksen jaossa olleista edustajanpaikoista. Yksin Helsingistä ehdolle asettuneet saivat 44,2 prosenttia maan kaikista äänistä.

Taulukko 3. Ehdokkaiden ja äänten jakautuma maakunnittain.

Maakunta	Ehdokkaita	Ääniä
Uusimaa	43,8%	53,3 %
Pirkanmaa	9,4%	7,1 %
Varsinais-Suomi	7,6%	6,0 %
Kanta-Häme	4,5%	2,6 %
Lappi	4,0%	5,2 %
Päijät-Häme	3,6%	0,8 %
Pohjanmaa	3,6%	2,8 %
Pohj.-Pohjanmaa	3,1%	5,8 %
Pohjois-Savo	2,7%	1,9 %
Keski-Suomi	2,2%	0,6 %
Satakunta	2,2%	1,6 %
Kymenlaakso	2,2%	1,9 %
Etelä-Pohjanmaa	1,8%	3,6 %
Etelä-Savo	1,8%	0,3 %
Itä-Uusimaa	1,8%	0,4 %
Kainuu	1,8%	0,8 %
Pohj.-Karjala	1,3%	3,4 %
Etelä-Karjala	0,9%	0,1 %
Keski-Pohjanmaa	0,9%	1,5 %
Ahvenanmaa	0,9%	0,4 %
Koko maa	100%	100%

Voidaan myös todeta, että Suomen voimakkaimpien kasvukeskusten (pääkaupunkiseutu, Turku, Tampere ja Oulu) maakunnat keräsivät annetuista äänistä 72 prosenttia, kun 16:n muun maakunnan osuus jäi 28:aan prosenttiin. Kaikista 20 maakunnasta oli 13 sellaisia, joissa maakuntakeskus oli ylivoimaisesti suurin äänten kerääjä.

Äänten keskittyminen näkyy selvästi tarkasteltaessa huomattavimpia äänimääriä saaneiden ehdokkaiden kotipaikkakuntia. Vähintään 10 000 ääntä keränneitä ehdokkaita oli yhteensä 36. Heidän kotipaikkakuntinaan esiintyi 22 kuntaa. Tälle kärkijoukolle kertyi kaikkiaan 90,3 % äänistä.

Yhden vaaliipiirin käyttäminen näyttää voimakkaan mediajulkisuuden avulla kanavoivan ääniä kohden keskuksia, jolloin esimerkiksi Itä-Suomessa – Pohjois-Karjalaa lukuun ottamatta – ehdokkaiden saama kokonaisäänimäärä oli jopa pienempi kuin ehdokkaiden osuus ehdokkaiden kokonaismäärästä. Äänestysaktiivisuus on toinen ilmiötä selittävä tekijä.

Keskustelua

Vaalialueiden rajausta on aina tiukka poliittinen prosessi, jossa jokainen puolue vahtii omia etujaan. Sekä ennen EU-vaalia että sen jälkeen on julkisuudessa käyty keskustelua EP-vaalin mielekkyydestä, tarkoituksesta (Martikainen 2004) ja myös enenevässä määrin yhden vaalipiirin ongelmasta. Professori Tapio Raunio (Helsingin Sanomat 17.7.2004) ehdotti, että yhden vaalipiirin sijaan niitä tulisi jatkossa olla esimerkiksi neljä. Raunion mukaan vaalipiirien lisääminen johtaisi äänestysaktiivisuuden nousuun, koska vaali tulisi ikään kuin lähemmäksi äänestäjiä. Professori Pertti Pesonen (2004) katsoi sen sijaan, että ainoa tapa läheisyyden lisäämiseen on valtakunnan jakaminen yhden edustajan vaalipiireihin. Hän kuitenkin suhtautui skeptisesti siihen, että tuollainen jako saataisiin ylipäättään aikaiseksi. Näin sekä Raunio että Pesonen näyttäisivät jakavat ajatuksen siitä, että yhden vaalipiirin käyttö EP-vaalissa ei ainakaan lisää kansalaisten kiinnostusta Euroopan integraatiota kohtaan.

Sami Moisiio (2004) on ehdottanut EP-vaaliin sovellettavaksi Britanniaa tuttua enemmistövaalia. Tällöinkin maa tulisi jakaa vaalipiireihin asukasluvun perusteella. Tämä tarkoittaisi maan erottamista 8–10 vaalipiiriin. Tämä auttaisi pääsemään eroon osoittamastamme alueellisesta epäsuhdasta, josta Etelä-Suomi näyttää selvästi hyötävän. Samalla uusi vaalialuejako toisi Unionia lähemmäs äänestäjiä, koska kansalaisia harhauttava keskustelu yksistä yhteisistä kansallisista intresseistä vähenisi ja alueiden erityislaatuisuuden painotus tulisi vaalikeskustelussa vahvemmaksi. Tätä pidämmekin varsin merkittävänä seikkana. Lisäksi uusien vaalialueiden rajausta auttaisi suuntaamaan huomiota pois sisäpoliittisesta kamppailusta EU-teemoihin, jolloin EP-vaali edesauttaisi EU:n kansalaisyhteiskunnan kehittymistä. Tällöin enemmistövaali tulisi kuitenkin käydä europoluueiden perustalta. Tämä siksi, että puoluejärjestelmämme ei ole yhteismitallinen Euroopan parlamentin puoluekartan kanssa.

Yhden vaalipiirin järjestelmässä läpipääsyä tosissaan tavoittelevien ehdokkaiden kampanjoiden kokonaiskustannukset paisuvat varsin suuriksi. Kun vaalialueena on koko Suomi, rajoittuu monen ehdokkaan kyky käydä vaaliin tosimelellä. Näin syntyy selvä jako eräänlaisiin ensimmäisen ja toisen luokan ehdokkaisiin. Vain lukumäärältään vähäinen ensimmäinen

luokka käy tosissaan kilpaa julkisuudessa taikka julkisuudesta, ja tämä kilpa lopulta ratkaisee ehdokkaan läpimenon. Useamman vaalipiirin järjestelmässä yksittäisen ehdokkaan tarvitsema vaalibudjetti laskee ja kilpailu paikoista tiukkenee. Ehkä tämä osaltaan vaikuttaisi myös vaalin houkuttelevuuteen äänestäjien silmissä.

EP-vaalissa kuusi ehdokkaita asettaneista ryhmistä oli laskettavissa EU-vastaisiksi tai ainakin puolueiksi, jotka suhtautuvat Unioniin hyvin kriittisesti. Näistä ryhmistä ainoastaan Perussuomalaisilla oli eduskuntaedustus. EU-kriittisistä ryhmistä oli mukana siten 33,9 prosenttia kaikista ehdokkaista. Kun taloustutkimuksen tekemien barometrien mukaan suomalainen EU-skeptisyys on ollut 30 prosentin tasolla, olisi tämän ilmiön voinut teoreettisesti olettaa näkyvän EU-skeptisten ryhmien suhteellisen suurena kannatuksena. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan EU-kriittisten äänimäärä jäi Suomessa vähäiseksi. Tämä kertoo siitä, että luottamus perinteisiin puolueisiin on yhä vahvaa. Näiden ryhmien vaaliteemat taas olivat sängen EU-myönteisiä. Minkäänlaisesta protestista ei Suomessa voida siksi puhua. Sen sijaan lisätutkimusta vaatii vielä se, ilmenikö EU-kriittisyys suoranaisena passiivisuutena vuoden 2004 EP-vaalin yhteydessä (vrt. Borg & Sänkiäho 2000).

On ollut nähtävillä, että eteläisten kasvukeskusten ja maakuntien periferioiden äänestysaktiivisuudessa on ollut jo aiemmin eroja. Tämä trendi on oikeastaan saanut alkunsa jo EU-kansanäänestyksen yhteydessä lokakuussa 1994, jolloin kaupunkikeskuksissa asuvat kansalaiset kannattivat jäsenyyttä toisin kuin haja-asutusalueiden asukkaat (esim. Moisiio 2003). Esimerkiksi vuoden 1999 EP-vaalissa 40,5 % helsinkiläisistä käytti äänioikeuttaan koko maan vastaavan luvun jäädessä 31,4 prosenttiin. Oletammekin, että alueelliset erot ovat EP-vaalissa hyvin merkittäviä, ehkä jopa merkittävämpiä kuin äänestäjien sosiaalinen tausta (vrt. Hemánus 2004). Tämä siitäkin huolimatta, että poliittiset puolueemme muotoutuivat aikaan juuri luokkaperustaiseen yhteiskuntaan. On kuitenkin tarpeen tehdä jatkotutkimusta myös siitä miten alueellinen ja sosiaalinen kietoutuvat yhteen Euroopan parlamentin vaalin äänestyskäyttäytymisessä. Olisi siksi selvitettävä alueellisten keskusten – EU-Suomen – ja niiden taakse jäävien laajojen maaseutumaisten seutujen äänestyskäyttäytymisen eroavaisuuksia. Euroopan parlamentin vaali saattaa olla esimerkki siitä, miten EU-kriittisyys marginali-

soituu yhteiskuntailmiönä siitä huolimatta, että julkisuudessa esitellyt mielipidemittaukset ovat meillä jatkuvasti osoittaneet Unioniin penseästi suhtautuvien joukon kooksi 25-40 prosenttia. Myös tiettyjen erityisryhmien äänestysaktiivisuuden tutkiminen olisi kiintoisaa. Tällainen ryhmä on esimerkiksi EU-asioiden kanssa jatkuvasti tekemisissä oleva maatalousväestö.

Median rooli on Euroopan parlamentin vaalin yhteydessä merkittävä. Erityisesti paikallinen lehdistömme on kiinnittynyt tiukasti poliittisiin alueisiin. Tutkimuksessa olisi selvitettävä paikallisen ja valtakunnallisen median tapoja viedä ääniä vastustajilta ja hankkia niitä omille suosikeille. Samalla voidaan tarkastella sitä, kuinka paljon Euroopan parlamentin vaalilla oli lopulta tekemistä EU-asioiden kanssa. Julkisen sanan merkitys korostuu myös vaali-aluejakoa koskevassa keskustelussa. Ei ole erityinen hämmästyksen aihe, että vaalialuejakoa koskeva debatti on käynnistynyt nimenomaisesti mediassa.

KIRJALLISUUTTA

- Borg, Sami & Sänkiaho, Risto (2000): "Puolueiden ja ehdokkaiden kannatus ja valintaperusteet vuoden 1999 europarlamenttivaaleissa". *Europarlamenttivaalit 1999*, 34–40. Vaalit 2001:1. Tilastokeskus.
- Hemánus, Pertti (2004): "Eurovaalien tutkimusta yhä jatkettava". *Helsingin Sanomat* 2.7.
- Johnston, Ron (2002): "Manipulating maps and winning elections: measuring the impact of malapportionment and gerrymandering". *Political Geography* 21: 1–31.

- Johnston, Ron et al. (2001): *From votes to seats: The operation of the UK electoral system since 1945*. New York: Manchester University Press.
- Koikkalainen, Petri (2004): "Poliittisesta aluetutkimuksesta konfliktinsäätelyteoriaan: radikalismi suomalaisen valtio-opin tutkimuskohteena 1950-luvulta 1970-luvulle". *Politiikka* 46: 103–120.
- Martikainen, Tuomo (2004): "Eurovaalit tarjoavat väylän protestien esittämiseen". *Helsingin Sanomat* 9.6.
- Moisio, Sami (2003): *Geopoliittinen kamppailu Suomen EU-jäsenyydestä*. Turku: Annales Universitatis Turkuensis C 204.
- Moisio, Sami (2004): "EU-vaalin kummallisuudet". *Kaleva* 10.6.
- Pesonen, Pertti (2004): "Vaaliipiirit voisivat laskea äänestysintoa". *Helsingin Sanomat* 25.7.
- Sänkiaho, Risto (2000): "Alueellinen kannatus Suomen europarlamenttivaaleissa". *Suomen Europarlamenttivaalit*, toim. Pertti Pesonen, 148–187. Tampere: Tampere University Press.
- Taylor, Peter J. & Colin Flint (2000): *Political Geography. World Economy, Nation-State & Locality*. New York: Prentice Hall.

Kirjoittajista FT Sami Moisio on poliittisen maantieteen ja FT Jorma Kytömäki maantieteen dosentti. Moisio työskentelee Oulun yliopiston ja Kytömäki Turun yliopiston maantieteen laitoksella.